

Volum coordonat de
Cosmin Budeancă • Florentin Olteanu

Stat și viață privată în regimurile comuniste

Institutul de Investigare a Crimelor
Comunismului în România
Președinte: Marius Oprea
Director General: Stejărel Olaru
Secretar General: Lucia Hossu-Longin
www.crimelecomunismului.ro

Memorialul Rezistenței Anticomuniste „Țara
Făgărașului”
Făgăraș, P-ța. Republicii nr. 6, Făgăraș, jud.
Brașov
Tel/fax 0268-211193
e-mail: relatii@negruvoda.ro
www.memorialulfagaras.ro

Volum apărut cu sprijinul Fundației KONRAD ADENAUER

Konrad
Adenauer
Stiftung

www.kas.de/bukarest

Responsabilitatea pentru conținutul materialelor aparține autorilor.

Lucrări prezentate la Simpozionul Internațional „Stat și viață privată în regimurile comuniste”,
Făgăraș – Sâmbăta de Sus, 3-5 iulie 2008

© 2009 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37 ; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Stat și viață privată în regimurile comuniste / Institutul de Investigare a Crimelor
Comunismului în România ; Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (editori); – Iași: Polirom, 2009.

ISBN 978-973-46-1652-7

I. Budeancă, Cosmin (ed.)

II. Olteanu, Florentin (ed.)

????????????????

Printed in ROMANIA

Volum coordonat de
Cosmin BUDEANĂ, Florentin OLTEANU

STAT ȘI VIAȚĂ PRIVATĂ ÎN REGIMURILE COMUNISTE

**Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România
Memorialul Rezistenței Anticomuniste
„Țara Făgărașului”**

POLIROM
2009

Colegiul științific

Gerhard BESIER

Facultatea de Filosofie, Universitatea Tehnică din Dresda, Germania

Ștefan CĂLȚIA

Universitatea Națională de Arte, București

Ruxandra CESEREANU

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Dennis DELETANT

Universitatea din Londra, Marea Britanie

Radu IOANID

Memorialul Holocaustului, Washington D.C., S.U.A

Doina JELA

București

David A. KIDECKEL

Universitatea Centrală de Stat din New Britain, Connecticut, S.U.A.

Stejărel OLARU

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Marius OPREA

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	7
„In memoriam” Monica Lovinescu	
Nici măcar somnul nu este „o afacere privată” într-un regim totalitar (<i>Doina Jela</i>)	11
Stat și destine colective în comunism	
Constituția din 1952 – prima și ultima constituție stalinistă din România (<i>Iuliu Crăcană</i>)	19
„Alegerile” din România în perioada comunistă (<i>Ionel Boamfă</i>)	37
Refugiați și evacuați din Bucovina și Basarabia, elevi ai Liceului „Radu Negru” din Făgăraș (<i>Florentin Olteanu, Laura Dragomir</i>)	44
Procesul de epurare a cărților (<i>Liliana Corobca</i>)	65
Un aspect inedit al instaurării „egalității sociale” în România. Înșușirea unor bunuri de către nomenclatură (1946-1965) (<i>Elena Gherman</i>)	78
Transformarea forțată a proprietății agricole individuale în proprietate colectivă – represiunea (1949-1953) (<i>Cristina Roman</i>)	100
Procesul colectivizării în România: mecanismele subordonării lumii rurale (<i>Sanda Borșa</i>)	111
„Chiaburii” din orașul Făgăraș (1952-1960) (<i>Ioan Ciupea, Florentin Olteanu</i>)	121
Moartea lui Stalin în memoria foștilor deținuți politici din România (<i>Alexandru Matei</i>)	152
Divorțul în familiile foștilor deținuți politici (<i>Cosmin Budeancă</i>)	161
Metode de intruziune a Securității în viața privată: rețeaua informativă, cenzura corespondenței, interceptarea convorbirilor (1948-1968) (<i>Florian Banu</i>)	180
Copiii bapțiștilor în sistemul de învățământ românesc (1948-1989) (<i>Denisa Bodeanu</i>)	195
Raporturile familiale private copii-părinți în anii '80. Studiu de caz: comuna Fundulea (<i>Raluca Nicoleta Spiridon</i>)	217

Relația dintre statul comunist al dictatorului Ceaușescu și viața privată a populației capitalei între anii 1977 și 1989 (<i>Gheorghe Leahu</i>)	236
Realitatea muncii forțate a elevilor trimiși în anii 1984-1989 ca brigadieri pe șantierul național al tineretului Canalul Poarta Albă – Midia – Năvodari <i>versus</i> documentele securității (<i>Nicolae Videnie</i>)	242

Stat și destine individuale în comunism

Cazul doctorului Plăcințeanu (<i>Dumitru Lăcătușu</i>)	295
Episcopul Alexandru Todea în dosarele securității (1961-1989) (<i>Andrea Dobeș</i>)	310
File din viața publică și privată a istoricului Constantin C. Giurescu în dosarele Securității (<i>Leontin Negru</i>)	323
Organizația fictivă „Uniunea Preoților Reformați din Ardeal” sau dezinformarea organelor Securității : modalitate de răzbunare personală a agentului informator „Ardeleanu” (<i>Csongor János</i>)	331
Informatori în spațiul penitenciar din România comunistă. Cazul ziaristului Ștefan Gárdony (<i>Robert Fürtös</i>)	360
Câteva considerații pe marginea defecțiunii generalului Ion Mihai Pacepa (<i>Liviu Țăranu</i>)	369
Securitatea și atentatele cu colete-capcană împotriva lui Nicolae Penescu, Paul Goma și Șerban Orescu (3-4 februarie 1981) (<i>Ștefan Bosomitu</i> , <i>Dan Drăghia</i> , <i>Andrei Muraru</i>)	386

Stat și viață privată în alte regimuri comuniste

Imixtiunea statului totalitar de tip sovietic în viața privată (<i>Elena Șișcanu</i>)	409
Consumul de alcool în R.S.S. Moldovenească. Tradiție și imixtiune politică în anii '80 (<i>Ion Xenofontov</i>)	422
Revoluția culturală din China : anatomia unei traume naționale (<i>Mihai Croitor</i>)	430

Cuvânt înainte

Instaurate în forță în majoritatea statelor, pentru a-și menține și consolida puterea, regimurile de dictatură comunistă au apelat la cele mai diverse metode. Eliminarea fizică a opozanților și suprimarea drepturilor și libertăților pentru largi categorii sociale au fost doar câteva dintre acestea.

Relația dintre populație și statul totalitar comunist a fost, de cele mai multe ori, una de subordonare, iar ingerința autorităților în viața privată a cetățenilor a devenit, în foarte multe cazuri, un fapt curent. De altfel, prin represiunea îndreptată împotriva populației și o teroare permanentizată, chiar cu unele fluctuații de intensitate, regimurile comuniste au încercat – și în bună măsură au reușit – să își păstreze puterea timp de decenii.

În perioada 24-26 martie 2006 s-a desfășurat prima ediție a simpozionului internațional de la Făgăraș-Sâmbăta de Sus, sub titlul *Rezistența anticomunistă – între cercetarea științifică și valorificarea muzeală*. Lucrările prezentate în cadrul simpozionului au fost publicate în același an în două volume la Editura Argonaut din Cluj-Napoca.

A doua ediție a simpozionului s-a desfășurat în perioada 12-14 iulie 2007 și a avut ca titlu *Forme de represiune în regimurile comuniste*. Lucrările prezentate au fost, de asemenea, publicate în volum, în 2008, la Editura Polirom din Iași.

Ca o continuare a preocupărilor organizatorilor de a pune în discuție trecutul recent, în perioada 3-5 iulie 2008 a avut loc ediția a treia a simpozionului internațional de la Făgăraș-Sâmbăta de Sus, tematica din acest an fiind *Stat și viață privată în regimurile comuniste*.

Ca și în anii precedenți, invitații au fost cercetători ai perioadei comuniste din țară și din străinătate. Ne-am bucurat de o participare deosebită, pe lângă cei care au susținut comunicări de o înaltă ținută științifică, simpozionul suscitând și interesul a numeroși pasionați de istoria ultimelor decenii.

Comunicările au fost structurate pe următoarele teme : *Stat și destine colective în comunism ; Stat și destine individuale în comunism ; Stat și viață privată în alte regimuri comuniste*, structură pe care am păstrat-o și în cuprinsul prezentului volum.

Cu ocazia simpozionului, participanții au avut posibilitatea să viziteze și Cetatea din Făgăraș (fostă închisoare comunistă în perioada 1950-1960), mai exact spațiul în care urmează să se organizeze Memorialul Rezistenței Anticomuniste din Țara Făgărașului.

De altfel, unul dintre scopurile declarate ale simpozionului de la Făgăraș-Sâmbăta de Sus este tocmai de a atrage atenția asupra acestui proiect muzeal. Totodată, fiind vorba de un proiect aflat la început de drum, grupul de inițiativă consideră că este nevoie de experiența și viziunea unui număr cât mai mare de cercetători, astfel încât „rezultatul

final” să fie unul viabil și să corespundă unor standarde de calitate la nivelul Uniunii Europene. Astfel, în paralel cu demersurile de organizare a Memorialului Făgăraș, în 2005 s-a luat decizia organizării anuale a unui simpozion internațional care să ofere istoricilor și cercetătorilor români și străini un cadru de dialog pe probleme de istorie recentă.

Ca o continuare a demersurilor IICCR în domeniul educației cu privire la perioada comunistă, în paralel cu lucrările simpozionului a avut loc și prima ediție a Școlii de vară despre comunism de la Făgăraș-Sămbăta de Sus. La această ediție au participat elevii premianți la concursul național „Elev în comunism”. Astfel, elevii au avut ocazia să intre în dialog direct atât cu participanții la simpozion, cât și cu cei care au fost martori și victime ale sistemului represiv comunist.

Simpozionul s-a desfășurat sub înaltul patronaj al Arhiepiscopiei Sibiului și Mitropoliei Ardealului, Consiliului Județean Brașov, Primăriei Municipiului Făgăraș, Consiliului Local al Municipiului Făgăraș și a beneficiat de susținere financiară din partea Consiliului Județean Brașov, Primăriei și Consiliului Local al Municipiului Făgăraș și a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Volumul de față are la bază comunicările susținute în cadrul Simpozionului, pe care le-am ordonat în funcție de secțiunile tematice ale Simpozionului. Având în vedere rolul marcant pe care Monica Lovinescu l-a avut pentru societatea românească, am decis ca, în semn de recunoștință pentru tot ceea ce a întreprins ea, să prezentăm studiul ce îi este dedicat într-un capitol distinct, în debutul volumului.

Prin tematică și calitatea materialelor, credem că volumul de față va completa într-un mod benefic bibliografia referitoare la regimurile comuniste.

Nu dorim să încheiem înainte de a menționa sprijinul generos oferit de câteva persoane, fără de care realizarea acestui volum ar fi fost mult mai dificilă. Aceștia sunt : Denisa Bodeanu, Iulia Vladimirov, Oana Părau și Maria Bălan. Pentru ajutorul acordat le aducem mulțumirile noastre.

Editorii

Ștefan Bosomitu, Dan Drăghia, Andrei Muraru*

Securitatea și atentatele cu colete-capcană împotriva lui Nicolae Penescu, Paul Goma și Șerban Orescu (3-4 februarie 1981)

Natura violentă a regimurilor comuniste a făcut obiectul unor studii variate cu privire la originile sale intelectuale, argumentate și dovedite cu numeroase exemple din practica politică și instituțională. Ideologia comunistă are în centru disimularea crimei și a programului de exterminare într-o construcție ideatică bine încheată¹. Pornind de la câteva considerații teoretice, studiul de față urmărește să aducă unele lămuriri cu privire la terorismul de stat practicat de Securitate și la contextul intern și internațional în care s-au petrecut trei tentative de asasinat, în februarie 1981, asupra a trei cunoscuți contestatari ai regimului comunist. De asemenea, vom încerca, pe baza documentației existente, să emitem câteva ipoteze cu privire la motivațiile și autorii tentativelor de asasinat. Cercetarea noastră se bazează pe documente de la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.), de la structurile informative americane, furnizate de Richard Cummings (fostul director al serviciului de securitate de la postul de radio „Europa Liberă”), articole de presă, mărturii ș.a. Vom încerca să aducem la lumină câteva ipoteze noi, cu atât mai mult cu cât subiectul nu a beneficiat, cu unele excepții², de atenția specialiștilor. Faptele prezentate nu vor fi probabil niciodată dezvăluite în fața unei instanțe de judecată pentru a li se confirma sau infirma prezumția. Așadar, rolul studiului nostru nu este de a da verdicte, ci de a prezenta, cu argumente, ipotezele și concluziile unor evenimente istorice.³

* Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

1. Mircea Martin, „Fascismul și comunismul dinspre partea omului”, în *Fascism și comunism*, Grupul Editorial ART, București, 2007, p. 25.
2. Vladimir Alexe, „Ceașescu i-a pus la dispoziție teroristului Carlos o bază militară în Harghita”, în *Ziua*, nr. 1.076, 6 ianuarie 1998; Andrei Bădin, „Ziua vă prezintă identitatea celor cinci diplomați români expulzați din Germania după atentatele lui Carlos”, în *Ziua*, nr. 1.086, 17/18 ianuarie 1998; Vladimir Alexe, „Pleșită a dezinformați”, în *Ziua*, 22 iunie 2005; Vladimir Alexe, „Țintele externe ale Securității”, în *Ziua*, 1 iulie 2005.
3. În noiembrie 2007, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România (I.I.C.C.R.) a depus la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția Parchetelor Militare o sesizare penală cu privire la plasarea, în februarie 1981, a unor dispozitive explozive în colete

Câteva considerații asupra terorismului de stat practicat de regimul comunist

Principiile ideologice care au stat la baza regimului sunt esențiale ca punct de plecare, acestea alcătuind mediul intelectual și de acțiune în care s-au format liderii comuniști. Tiparul luptei continue, până la distrugerea totală a adversarului, întreținută de ura viscerală față de opozanți, a fost una dintre trăsăturile regimului definit de V.I. Lenin¹. Pornind de la modelul revoluționar clasic, potrivit căruia orice mișcare de acest gen își susține și își motivează acțiunile pe baza principiului conform căruia în centrul evoluției se găsește lupta împotriva dușmanului și a pericolului permanent reprezentat de acesta², comuniștii au perfecționat acest mecanism și l-au permanentizat. Ei s-au folosit de tehnica demonizării adversarilor și de justificarea atacurilor asupra acestora. Inventarea periodică de noi dușmani care trebuiau reduși la tăcere a fost una dintre forțele motrice ale totalitarismului comunist. Acest principiu a fost teoretizat și diseminat permanent: „Organele de constrângere, armata și celelalte instituții sunt tot atât de necesare acum, în momentul construcției, ca și în epoca războiului civil. Fără aceste organe nu se poate asigura activitatea constructivă a dictaturii”³. Istoria comunismului românesc a dovedit de altfel că practicile din spațiul sovietic au fost implementate și la noi, la început chiar în sânul sectei politice comuniste. Din acest punct de vedere, două aspecte importante merită semnalate aici, cu o influență hotărâtoare asupra comuniștilor români: caracterul eminamente refractar al societății românești la comunism⁴ și mediul social de formare a liderilor P.C.R. În marea lor majoritate aceștia proveneau de la periferia infracțională a societății românești interbelice⁵.

În cei patruzeci și cinci de ani de dictatură a existat un fir neîntrerupt, un fel de coloană vertebrală a regimului, care nu a fost pus niciodată în discuție (ideologia totalitară, partidul, intoleranța, represiunea sub diferite forme, etc).⁶ Acesta a fost brodat însă periodic sub diferite forme, rezultând atât variații ideologice, cât mai ales instituționale. Aceste variații s-au produs în funcție de contextul intern și internațional, care a influențat major acțiunile instituțiilor comuniste, dirijate strict și exclusiv de liderul politic suprem⁷. La fel au stat lucrurile și la nivelul politicii represive a regimului, gestionată într-un fel

expediate către Paul Goma, Nicolae Penescu și Șerban Orescu cu intenția de a cauza moartea sau vătămarea corporală gravă a acestora. De asemenea, sesizarea penală a vizat și participarea făptuitorilor la alte atentate, atacuri ori la răpirea unor persoane. Studiul nostru se bazează, în bună măsură, pe documentația dosarului realizat de IICCR pentru acest caz.

1. Alain Besaçon, *Originile intelectuale ale leninismului*, Humanitas, București, 2007, pp. 273-274.
2. Stéphane Courtois, (coord.), *Dicționarul comunismului*, Polirom, Iași, 2008, p. 35.
3. A.I. Vișinski, *Lenin, marele organizator al statului sovietic*, Editura P.C.R., București, 1945, p. 24.
4. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România (în continuare C.P.A.D.C.R.), *Raport final*, Humanitas, București, 2007, p. 36.
5. Stelian Tănase, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej: 1948-1965*, Humanitas, București, 2006, pp. 47-48.
6. Vladimir Tismăneanu, „Moștenirea Republicii Populare Române”, în *Scrisori din Washington. Reflecții despre secolul douăzeci*, Polirom, Iași, 2002, p. 24.
7. *Idem, Stalinism for all seasons. A political history of romanian communism*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 2003, p. 189.

la început, până în anul 1964, și altfel în anii '80. În schimb, problema exilaților români și gestionarea acestora de către regim a reprezentat un punct aparte al represiunii comuniste, care într-un fel a avut o evoluție opusă represiunii interne¹. Analizând această ultimă caracteristică, vom înțelege de ce și cum s-a ajuns la comiterea atentatelor din primăvara anului 1981. Acesta a fost totodată unul dintre motivele pentru care regimul comunist a fost în dese rânduri acuzat de practicarea terorismului de stat².

În general, perioada de la sfârșitul deceniului opt și începutul deceniului nouă este puțin documentată. Această realitate este explicabilă prin inaccesibilitatea unor arhive-cheie, astfel încât aprecierile cu privire la partea de final a epocii ceaușiste au la bază diverse mărturii mai mult sau mai puțin avizate. Unii consideră această perioadă un punct de cotitură, o legătură între relativa destindere a anilor '70 și cei mai duri ani ai dictaturii lui Nicolae Ceaușescu din deceniul nouă³. Actele de violență la adresa contestatarilor din exil ai regimului au prefigurat intrarea într-o fază extremă a totalitarismului comunist – ultima parte a anilor '80.

Contextul intern și internațional

Așa cum au demonstrat cei care s-au aplecat asupra subiectului, dictatura lui Nicolae Ceaușescu⁴ (1965-1989) a fost continuatoarea unor practici violente implementate în timpul guvernării predecesorului său, Gheorghe Gheorghiu-Dej. O scurtă descriere ni-l înfățișează drept „copilul privat de afecțiunea și grija firească a unei familii, devenit tânărul hăituit de autorități în existența clandestină [...], apoi deținutul frustrat [...] de anii de închisoare, cu o existență plină de agresivitate”⁵, care ajunge în vârful piramidei puterii.⁶ Așa cum arată una dintre cele mai răspândite și mai edificatoare povestiri despre viața lui, Nicolae Ceaușescu și-a dorit să devină „Stalin al României”⁷, variantă plauzibilă dacă analizăm regimul său de după 1980.⁸

Consolidarea puterii și eliminarea oricărei opoziții interne i-au permis lui Ceaușescu să dezvolte un aberant și atotcuprinzător cult al personalității, însoțit de numeroase

1. Dacă represiunea internă a cunoscut apogeul în primii cincisprezece ani ai regimului, acțiunile represive la adresa exilului s-au concentrat mai ales în perioada anilor '70-'80, după mai bine de trei decenii în care vocea exilului fusese îndiguită prin mijloace mai subtile și oarecum lipsite de violență directă.
2. A se vedea „Securitatea – instrument al terorismului de stat”, în C.P.A.D.C.R., *op. cit.*, pp. 171-172.
3. Walter M. Bacon Jr., „Romania”, în Teresa Rakowska-Harmstone (editor), *Communism in Eastern Europe*, Indiana University Press, Bloomington, 1984, p. 162.
4. Pentru o imagine detaliată a personalității lui Nicolae Ceaușescu a se vedea subcapitolul „Tânărul Ceaușescu în categoria «revoluționarilor»”, în Lavinia Betea, „Procesul Ceaușescu”. *Moartea ultimului „revoluționar de profesie” din Europa*, în *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. V, no. 2, 2005, pp. 389-392; Thomas Kunze, *Nicolae Ceaușescu: o biografie*, București, Vreemea, 2002, *passim*; Pavel Câmpeanu, *Ceaușescu, anii numărătorii inverse*, Polirom, Iași, 2002, *passim*.
5. Lavinia Betea, „Procesul Ceaușescu...”, p. 392.
6. Șerban Orescu, *Ceaușismul între anii 1965 și 1989*, Albatros, București, 2006, p. 32.
7. Legat de practicile staliniste de reducere la tăcere a adversarilor a se vedea Pavel Sudoplatov, *Misiuni speciale*, Elit Comentator, Ploiești, 1996.
8. Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu*, Evenimentul Românesc, București, 1997, pp. 205, 207.

excese în aproape toate domeniile¹. S-a ajuns astfel la o personificare aproape completă a regimului. În fapt, Ceaușescu s-a identificat atât de mult cu regimul, încât dezvoltase o sensibilitate extremă și revanșardă la orice critică venită la adresa dictaturii sale (cu precădere atacurile și criticile din exil), pe care o interpreta drept un atac la propria persoană. Procesul a evoluat în paralel cu retragerea într-o lume proprie, artificială și iluzorie², în care se considera infailibil, personificarea tuturor virtuților³.

Atentatele din februarie 1981 (cele trei colete-capcană și bomba de la sediul postului de radio „Europa Liberă” din München) au avut loc pe fondul dezvoltării unui regim de tip asiatic și a deciziei de a afișa, mai degrabă formal, o anume independență față de Kremlin. Distanțarea față de Moscova avea drept scop obținerea unei relații privilegiate cu Occidentul și avantaje de pe urma acesteia.⁴ Cele două direcții aveau în centru necesitatea asigurării sprijinului politic și economic al Vestului, atât de necesar introducerii și menținerii regimului de orientare stalinistă extremă pe care și-l dorea Ceaușescu.⁵ Dar cartea independenței față de Moscova și a disponibilității la dialog cu Occidentul jucată de Ceaușescu nu i-a adus numai avantaje⁶, ci și neajunsuri. Ultimele mai cu seamă de ordin intern, pentru că în logica dialogului intra și pretenția statelor occidentale de a-și spune expune opiniile referitoare la situația internă a României. Punctul vulnerabil al comuniștilor, pe care nu îl putea evita în relațiile diplomatice cu Vestul, era respectarea drepturilor omului. Cu toate acestea, principiul a fost asumat oficial de către Ceaușescu, atât prin acte interne (Constituția, Codul Penal)⁷ și declarații oficiale, cât mai ales prin tratatele internaționale semnate⁸, care îndreptăteau și legitimau în fapt intervențiile statelor occidentale. Dovada cea mai bună a fost însăși apariția noțiunii de „disident” : un protestatar care ajunsese într-un fel sau altul să fie cunoscut în cercurile occidentale nu mai putea fi reprimat direct și fără nici o consecință, preferându-se mai degrabă „convingerea” lui să părăsească țara.⁹ Chiar și așa, de multe ori, cei care ajungeau foarte

1. Vladimir Tismăneanu, *Stalinism for all seasons...*, p. 198.
2. Constantin Dobrila, „Ceaușescu et les avatars de la tyrannie”, în *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. V, no. 2, 2005, pp. 341-343.
3. Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre...*, p. 206.
4. A se vedea în acest sens Ion Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului*, Venus, București, 1993, pp. 327-332.
5. *Idem*, *Red Horizons. The true story of Nicolae & Elena Ceaușescu's crimes, lifestyle and corruption*, Regnery Gateway Publishing, Washington D.C., 1990, pp. XV-XVI. A se vedea și Vasile Buga, „Relațiile româno-sovietice în anii '80”, în *Politică externă comunistă și exil anticomunist. Anuarul Institutului Român de Istorie Recentă*, volumul II, Polirom, Iași, 2003, pp. 103-104.
6. Dennis Deletant, *Ceaușescu and the Securitate. Coercion and Dissent in Romania, 1965 - 1989*, M.E. Sharpe, Armonk - NY, 1995, p. 70.
7. Ion Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului...*, p. 330.
8. România devenise parte integrantă a sistemului european al drepturilor omului odată cu semnarea, la 1 august 1975, a Actului Final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa („Acordurile de la Helsinki”). Prin acestea și-a luat angajamentul cooperării în domeniul umanitar și în cele conexe, unul din punctele esențiale fiind acordul privind respectarea drepturilor omului (Arie Bloed, editor, *From Helsinki to Vienna: Basic Documents of the Helsinki Process*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1990, pp. 5-8).
9. Rene Al. de Flers, *Radio Europa Liberă și exilul românesc. O istorie încă nescrisă*, Vestala, București, 2005, p. 422.

vocali în a critica regimul de la București deveneau ținte ale operațiunilor criminale imaginate de Securitatea externă. Cel mai bun exemplu în acest sens era postul de radio „Europa Liberă”, ai cărui comentatori români nu erau priviți asemenea tuturor celorlalți angajați americani, ci mai degrabă drept cetățeni trădători ai propriei țări, vinovați ca defectori și deci pasibili de pedeapsa cea mai aspră.¹

Noile evoluții din spațiul european – în special Acordurile de la Helsinki – incomodau serios „noul curs” inițiat de Ceaușescu. Contextul politic implica automat o creștere a presiunii sociale în condițiile în care regimul nu mai era la fel de ermetic precum în anii '50 și nu mai putea face recurs la aceleași metode de represiune arbitrară. Mecanismul de control asupra populației „evoluase” de la teroarea fizică directă la inocularea fricii.² Aceasta din urmă reclama din partea regimului mijloace mult mai subtile de gestionare a situațiilor de protest.

Politica regimului ceaușist a determinat o creștere semnificativă a rândurilor exilului românesc³, până atunci destul de modest atât în privința amplitudinii⁴ și mai ales a exprimării publice⁵. Noul val de emigranți a încurajat inevitabil vocile exilului, le-a înmulțit și îmbogățit prin informațiile pe care le aducea din țară. Cert este faptul că, începând cu jumătatea deceniului șapte, rândurile exilului românesc au început să se îngroașe, chiar dacă, în special după 1970, suspiciunea de infiltrare a Securității era foarte răspândită⁶.

Această evoluție a fost alimentată de dezvoltarea și de răspândirea emisiunilor românești ale postului de radio „Europa Liberă”. Stația americană a beneficiat de relativa liberalizare a plecărilor din țară pentru a-și recruta personal și de întreruperea bruijului pentru a-și crește audiența⁷. Treptat, postul și comentarii săi au devenit criticii cei mai virulenți ai regimului de la București, avându-l în centrul preocupărilor pe Nicolae Ceaușescu. Din acest motiv Securitatea a deschis un dosar special de obiectiv pentru „Europa Liberă”⁸, care a fost lucrat operativ sub numele de cod „Melița” și apoi „Eterul” până în 1989⁹.

Situația devenise de-a dreptul frustrantă pentru dictator către mijlocul anilor '70. El era nevoit să suporte critici foarte dure, uneori chiar batjocoritoare. Dezvăluirile și

1. Arch Puddington, *Broadcasting Freedom. The Cold War Triumph of Radio Free Europe and Radio Liberty*, The University Press of Kentucky, Lexington, 2000, pp. 225-226.
2. Dennis Deletant, *op. cit.*, pp. 75-76.
3. Pentru o analiză a exilului (doar pentru emigrația în America și Canada), a se vedea Gheorghe I. Florescu, „Românii în Statele Unite și Canada”, în *Politică externă comunistă și exil anticomunist...*, pp. 358-359.
4. Armand Goșu, „Destinul unui exilat : Mihail Dim. Sturdza. De la Ministerul de Externe francez la Europa Liberă”, în *Politică externă comunistă și exil anticomunist...*, pp. 294-295. O statistică din anul 1952 a lui Sabin Manuilă indică o cifră de eproximativ 12.000 de emigranți. Mircea Ciobanu, *Noi convorbiri cu Mihai I al României*, Humanitas, București, 1992, p. 57.
5. Rene Al. de Flers, *op. cit.*, p. 100.
6. Mircea Ciobanu, *op. cit.*, p. 57.
7. Bogdan Barbu, *Vin americanii ! Prezența simbolică a Statelor Unite în România Războiului Rece 1945-1971*, Humanitas, București, 2006, pp. 213-222.
8. Florica Dobre (coord.), *Securitatea. Structuri-cadre, obiective și metode. Documente inedite din arhivele secrete ale comunismului*, vol. II, 1967-1989, Editura Enciclopedică, București, 2006, p. 432. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare A.C.N.S.A.S.), fond S.I.E., dosar nr. 34, vol. 1, f. 11.
9. *Ibidem*, p. 747 (A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 34, vol. 2, f. 15).

comentariile venite dinspre vocile exilului, în special prin intermediul „Europei Libere”, loveau în lumea sa artificială și în visurile sale de mărire. Ignorând faptul că destinderea nu putea fi mimată la infinit și că nu se putea opera în acest domeniu cu jumătăți de măsură, a considerat că singura soluție este anihilarea „viesparului”. Soluția s-a materializat de fapt în șirul de acțiuni violente pe care le-a comandat prin intermediul Securității în intervalul 1977-1985.

Carlos „Șacalul” și aparatul extern de Securitate la sfârșitul anilor '70

Noua fază a regimului ceaușist a însemnat trecerea de la represiunea în masă, arbitrară, la una „chirurgicală”, care urmărea suprimarea fizică numai a celor cu adevărat incozi. Pentru restul emigranților, în cazul cărora frica instinctivă nu producea efectele scontate, erau aplicate alte metode, mult mai subtile, precum avertismentele, șantajul, amenințările sau „prelucrările”. Prin urmare, între metodele de lucru ale Securității a fost pus un accent mai mare pe așa-numitele operațiuni speciale¹; până în acel moment aceste operațiuni aveau o componentă mai redusă². Nicolae Ceaușescu a apelat din plin la aceste metode ale Securității, insistând în special pe stabilirea de legături și susținerea activă a diverselor mișcări teroriste³.

Pe lângă furia provocată de criticile și ironiile care veneau mai ales dinspre „Europa Liberă”, Ceaușescu devenise suspicios cu privire la acțiunile pe care le percepea drept ostile, întreprinse de celelalte state comuniste și mai ales de către sovietici. Acesta a fost motivul înființării în 1973 a unei unități ultra-secrete în cadrul D.I.E.⁴, mai precis în cadrul U.S.L.A.⁵, cu indicativul U.M. 0920/A⁶. Unitatea avea drept scop activitatea contra-informativă împotriva statelor Tratatului de la Varșovia și protecția personală a dictatorului. Supravegherea celor bănuși că lucrează pentru serviciile secrete ale statelor comuniste era principala activitate a unității⁷. Unul dintre aceste personaje era la sfârșitul anilor '70 și teroristul Ilici Ramirez Sanchez, alias Carlos „Șacalul”. Carlos a fost preluat ulterior în obiectiv de către U.M. 0920/A, odată cu slăbirea legăturilor pe care acesta le avea cu terorismul arab și intrarea în slujba regimurilor comuniste din Europa de Est⁸. Din acel moment, Carlos a lucrat pe cont propriu, prin intermediul grupului său, denumit „Separat”⁹

1. Ion Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului...*, pp. 365-366.
2. Pentru acest tip de operațiuni, a se vedea capitolul „Asasinatul politic devine instrument de politică externă”, în Ion Mihai Pacepa, *Cartea neagră a Securității*, vol. II, Omega, București, 1999, pp. 31-37.
3. *Ziua*, nr. 1.076, 6 ianuarie 1998, p. 6.
4. Direcția de Informații Externe.
5. Unitatea Specială de Luptă Anti-teroristă.
6. U.M. – Unitate militară, 0 – secret, 920 – codul militar al D.I.E. Ion Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului...*, p. 300.
7. *Ibidem*, pp. 299-301.
8. Richard H. Cummings, *Cold War Radio: The Dangerous History of American Broadcasting in Europe, 1950-1989*, McFarland & Co., 2009, pp. 94-96.
9. În realitate, Carlos opera prin intermediul a două organizații: Organizația Luptei Arabe Armate – Braț al Revoluției Arabe („Organization of the Armed Arab Struggle – Arm of the Arab Revolution”, prescurtat O.A.A.S.) și Organizația Revoluționarilor Internaționali („Organization of International Revolutionaries”), cf. Richard H. Cummings, *op. cit.*, p. 94.

de către STASI¹. Carlos punea la cale atentate la comandă, motiv pentru care, în anul 1978, la nivelul U.M. 0920/A a fost alcătuit un dosar pe numele său („Teroristul Carlos”). Tot atunci a început urmărirea mai multor cetățeni arabi aflați pe teritoriul românesc (Planul „Malicious”)².

1978 a fost un an de cotitură pentru Nicolae Ceaușescu. A fost anul în care a căzut masca de pe regimul său³, atât prin dezvăluirea către opinia publică internațională a violărilor drepturilor omului care se petreceau în România, cât și prin punerea la îndoială a independenței sale reale față de U.R.S.S. Două au fost evenimentele principale care au schimbat aceste percepții. Mai întâi, solidarizarea scriitorului Paul Goma cu mișcarea *Charta 77*, emigrarea acestuia în Occident și dezvăluirile în presa internațională⁴. Al doilea eveniment, mult mai grav, a fost defectarea în iulie 1978 a general-locotenentului Ion Mihai Pacepa, la vremea respectivă adjunct al șefului D.I.E., secretar de stat în C.S.S.⁵ și consilier personal pentru securitate națională al lui Ceaușescu. Fuga lui Pacepa a avut efecte majore, determinând schimbări profunde în aparatul Securității⁶, printre care și reorganizarea unităților speciale. Prin urmare, modificări s-au produs și la nivelul unității care se ocupa de țările comuniste și de spionajul sovietic, U.M. 0920/A, care a devenit U.M. 0110⁷, binecunoscuta unitate „anti-K.G.B.” din perioada anilor '80, a cărei existență a fost documentată pe larg în articolele de presă apărute după căderea comunismului.

Pacepa reprezenta, conform fostului general, singura mărturie directă care îl leagă pe Ceaușescu de cele trei atentate cu colete-capcană din februarie 1981. Potrivit lui Pacepa, cu puține zile înainte de defectare, dictatorul îi ceruse să organizeze în secret asasinarea unor contestatari din exil, între care apărea și numele lui Paul Goma. Mai mult, metoda pe care Pacepa o descrie și care urma să fie folosită coincide cu atentatele propriu-zise : pachete explozive pe bază de Semtex⁸.

În 1979 s-a primit informația potrivit căreia teroristul venezuelean intenționa să stabilească o relație cu autoritățile comuniste din România⁹. Cu aprobarea șefului Securității de la acea dată, Tudor Postelnicu, și a superiorilor lui Sergiu Nica (șeful

1. Ministerul pentru Securitatea Statului (Das Ministerium für Staatssicherheit), poliția politică a Republicii Democratice Germane – R.D.G.
2. *Ziua*, 22 iunie 2005, p. 4.
3. Mircea Ciobanu, *op. cit.*, pp. 63-64.
4. Pentru o imagine mai amplă asupra acestui episod, a se vedea Cristina Petrescu, *Romania*, în Detlef Pollack și Jan Wielgohs (editors), *Dissent and opposition in communist Eastern Europe. Origins of Civil Society and Democratic Transition*, Ashgate Publishing, 2004, pp. 146-148.
5. Consiliul Securității Statului.
6. Radu Ioanid (ed.), *Dosarul Brucan. Documente ale Direcției a III-a Contraspionaj a Departamentului Securității Statului [1987-1989]*, Polirom, Iași, 2009, p. 132.
7. *Ibidem*, p. 129.
8. Ion Mihai Pacepa, *Cartea neagră a Securității*, vol. 3, p. 142.
9. O altă variantă, mai puțin plauzibilă, a fost că legătura s-a realizat atunci când STASI a avertizat Securitatea că teroristul intenționa să arunce în aer un avion pe ruta Tel Aviv – București (Mircea Stănescu, *Securitatea și terorismul internațional*, II, accesibil online la adresa <http://mircea-stanescu.blogspot.com/>, accesat la 8 august 2009. O notă a STASI din 1981 referitoare la grupul lui Carlos arăta că prima variantă era mai degrabă cea reală. Teroristul vedea în țările socialiste, și deci în România, mai curând un partener, poate unicul viabil în situația sa de proscris. Șantajul cu atentate ar fi îngreunat automat stabilirea oricărei legături – Richard H. Cummings, *op. cit.*, p. 95.

unității U.M. 0920/A), colonelul Ștefan Blaga și general-locotenentul Iulian Vlad, colonelul Nica, care cunoștea de altfel cel mai bine activitatea lui Carlos, împreună cu locotenent-colonelul Ion Deaconescu, s-au întâlnit la Praga cu Carlos. În cursul întrevederii din august 1979, lui Carlos i s-a propus să ajute D.I.E. să-l elimine pe Pacea¹. Relația dintre serviciul secret și terorist s-a creat dintr-un scop comun. D.I.E. era în căutarea unui executant profesionist pentru operațiunile speciale, iar Carlos avea nevoie de capacitatea și protecția unei structuri instituționale de securitate.²

Defectarea lui Pacea a determinat însă și o stagnare temporară a legăturii cu Carlos. Reluarea contactelor a avut loc un an mai târziu³, odată cu numirea generalului Nicolae Pleșiță⁴ la conducerea D.I.E. (devenit C.I.E.)⁵. Dictatorul a optat pentru varianta Pleșiță datorită carierei acestuia din urmă în serviciul intern de Securitate. Pleșiță nu „evoluează” în preajma generalului Pacea (deci nu era suspectat de complicitate la defectare) și se remarcase în schimb drept un executant fidel al ordinelor în aparatul de represiune.⁶ El urma să coordoneze personal operațiunile speciale.

Atentatele cu colete-capcană din 3-4 februarie 1981

La începutul lunii februarie 1981, trei colete-capcană au fost expediate pe numele a trei cunoscuți membri ai exilului. Nicolae Penescu, Paul Goma și Șerban Orescu au fost țintele atentatelor de pe 3 și 4 februarie 1981. Dispozitive explozibile (cel mai probabil Sementex) din tinichea, camuflate sub forma unor cărți, *Memoriile* lui Nikita Hrușciiov, în limba spaniolă, urmau să se detoneze automat la deschiderea pachetelor. Totuși, încărcăturile nu erau suficient de puternice ca să ucidă victimele, scopul fiind doar să-i lase cu sechele și să-i intimideze pe contestatari.⁷

Țintele atentatelor

Nicolae Penescu (1897-1982) a fost ministru de Interne în al doilea guvern Sănătescu, între noiembrie-decembrie 1944, apoi deținut politic timp de cincisprezece ani pentru activitatea sa în P.N.Ț. și pentru tentativa de fugă de la Tămădău din iulie 1947⁸. El a

1. Sergiu Nica, „Raport înaintat conducerii CIE (21 februarie 1990)”, în *Ziua*, 21 aprilie 2000, *apud* Mircea Stănescu, *op. cit.*
2. Richard H. Cummings, *op. cit.*, p. 97.
3. Viorel Patrîchi, *Ochii și urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleșiță*, Ianus Inf, f.l., 2001, p. 35.
4. <http://www.dci.ro/index.html>, accesat la 7 august 2009.
5. Centrul de Informații Externe.
6. Pentru detalii asupra carierei sale, a se vedea C.P.A.D.C.R., *op. cit.*, p. 660.
7. Arhiva Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (în continuare A.I.I.C.C.R.), Documente furnizate de Richard Cummings.
8. În timpul anchetei, Nicolae Penescu a fost supus la presiuni și a făcut o serie de declarații prin care s-a desolidarizat parțial de Iuliu Maniu („dictator cu mănuși”). Penescu a fost condamnat prin sentința 1988/11 noiembrie 1947, la cinci ani de închisoare. Ulterior, în timpul procesului Pătrășcanu, lui Penescu i-a fost majorată pedeapsa. Urmărirea sa informativă a început în timpul deportării din Bărăgan, în 1958.

emigrat în Franța la patru ani după ce a fost eliberat, în 1968, unde a pus bazele noului Consiliu Național Român (1978)¹. Nicolae Penescu a fost în permanență un obiectiv al Securității. După emigrare a urmat o perioadă în care supravegherea sa a cunoscut o intensitate relativ scăzută. Treptat însă, pe măsură ce acțiunile sale erau tot mai ofensive și deranjau regimul de la București, acțiunile Securității s-au radicalizat. În 1976 pe numele lui Penescu a fost deschis un dosar de urmărire cu numele de cod „Trișorul”.²

Ca și Nicolae Penescu, Paul Goma (n. 1935) era un vechi obiectiv al Securității. Începând cu anii '50, Goma a fost considerat un adevărat „dușman al poporului”, intrând în conflict în repetate rânduri cu autoritățile. Condamnarea sa a avut loc după ce protestase în timpul revoluției din Ungaria, în noiembrie 1956. Ulterior, Goma a reușit să publice lucrări de literatură în țară și în străinătate. Protestul lui și solidarizarea cu acțiunea *Charta 77*, cu ajutorul postului de radio „Europa Liberă”, este astăzi considerat un moment crucial al disidenței românești. Arestat și supus la presiuni, Goma a emigrat în Franța, unde a continuat criticile la adresa regimului comunist din România. De multe ori, acestea luau forma ironiilor la adresa lui Nicolae Ceaușescu, un motiv în plus pentru a fi ținta răzbunării conducerii de la București. Goma a rămas în supravegherea Securității, cu atât mai mult cu cât criticile sale s-au întetit.³

Fost membru P.N.L., Șerban Orescu (n. 1925) a reușit să-și ascundă trecutul politic și să devină inginer, poziție din care a putut cunoaște industria românească și mecanismul economic de tip socialist. După mai multe tentative, el a reușit să plece în Germania, în 1978. A devenit președintele Cercului Democratic al Românilor din Germania (C.D.R.), colaborator și viitor angajat la secția română a postului de radio „Europa Liberă”.⁴ Urmărirea sa a debutat odată cu emigrarea în Germania, unde a început să se manifeste activ împotriva regimului comunist de la București. Principalele acțiuni care l-au adus în vizorul Securității au fost colaborarea cu stația de radio (începută în 1978, imediat după emigrare) și alegerea ca președinte al Cercului Democratic al Românilor din Germania.⁵ În dosarul „Eterul”, alcătuit de Securitate, are numeroase caracterizări și note informative, dovezi ale supravegherii sale.⁶

Atentatele

Marti, 3 februarie 1981, Nicolae Penescu (optzeci și patru de ani), a primit la locuința sa din Paris, Boulevard Berthier, un pachet al cărui conținut declarat era o carte. În fapt, așa cum am arătat mai sus, era o încărcătură explozivă de mici dimensiuni. Explozia l-a

1. A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar I3729/9, f. 241.
2. Prin referatul nr. 132/SC/00128378 din 19 octombrie 1976, redactat de căpitanul Constantin Soare, a fost propus, spre aprobare „deschiderea dosarului de urmărire informativă asupra numitului Penescu Nicolae, fost secretar general al PNT”, cu numele de cod „Trișorul”. Referatul a fost aprobat la 28 octombrie 1976 (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar I3729/9, f. 6).
3. Spre exemplu, în noiembrie 1978, colonelul Dănescu, șeful C.I.E., era informat despre stilul de viață și acțiunile întreprinse de Paul Goma în Occident. A se vedea și A.C.N.S.A.S., fond „Eterul”, D21/8, ff. 271-272 ; D21/26, ff. 273-282.
4. În 1981, Șerban Orescu a fost angajat de către Mihai Cismărescu la Radio „Europa Liberă”.
5. „De la Cercul Democrat Româno-German”, în *Vatra*, nr. 155, iulie-septembrie 1980.
6. A.C.N.S.A.S., fond „Eterul”, D21/5, f. 258-268 ; D21/43, f. 270.

rănit grav pe Nicolae Penescu la gât, piept, față, mâini și i-a afectat auzul.¹ Fiind transportat de urgență la spitalul Beaujon, Penescu a suportat o intervenție chirurgicală.² Fiind cel mai în vârstă dintre cei vizați de coletele-capcană, dar și cel mai puțin prudent atunci când a primit coletul, fostul ministru de Interne a avut cel mai mult de suferit. Se pare că încercarea de asasinat i-a grăbit sfârșitul. A încetat din viață un an mai târziu, la 4 martie 1982, în urma unei crize cardiace, la spitalul Chinon din Paris.

În aceeași zi, 3 februarie 1981, scriitorul Paul Goma (patruzeci și șase de ani) a primit și el un colet-capcană. Acesta a fost foarte prudent cu pachetul, motiv pentru care, când a observat fire și pile electrice, l-a depus în baie și a chemat autoritățile.³ În timpul dezamorsării, șeful echipei de artificieri din Paris, Calisti, a fost rănit.

Ultimul care a primit un astfel de pachet, la 4 februarie 1981, la o zi după Penescu și Goma, a fost Șerban Orescu (cincizeci și șase de ani). Coletul a sosit la locuința din Köln a lui Orescu în jurul orei 10.30. Orescu a fost circumspect în legătură cu pachetul (15/25 cm), motiv pentru care „l-a luat în mână ținându-l departe de obraz spre a-l duce în stradă, dar, între timp, coletul a explodat”⁴. Soția sa a auzit o bubuitură puternică, pereții clătinându-se „ca la cutremur”. Ea și-a găsit soțul sângerând, întins pe podea. Deoarece explozia s-a produs în holul casei, unde spațiul era restrâns, victima nu mai auzea aproape deloc⁵. Ceva mai serios a fost rănit la piciorul stâng (dar și la o mână și la un obraz) de schije metalice ale dispozitivului exploziv. Iată declarația lui Șerban Orescu: „Mi s-a părut suspect că spațiul cărții era decupat și era un dispozitiv de tinichea. Am bănuț... am desfăcut cartea și nu a explodat imediat. [...] Am desfăcut cartea în vestibul, am văzut ce este în interior, mi s-a părut suspect și atunci m-am îndreptat prin vestibul spre curte cu intenția să îl las acolo (țineam coletul în mână). În timpul acesta a explodat și m-a rănit la picior. Fiind într-un spațiu îngust, în vestibul, s-a produs o detunătură puternică care, din fericire, nu mi-a afectat decât neesențial auzul. Când m-am angajat la Europa Liberă (1981, n.n.) se refăcuse auzul.”⁶ După atac, Șerban Orescu a fost dus de către soție la spitalul din cartierul Holweiden, având nevoie o săptămână de spitalizare.⁷

Motivul atentatelor : Conferința de la Madrid și acțiunile celor trei

Care a fost legătura celor trei personalități cu atacurile de același tip? Un posibil răspuns este dat de expeditorul declarat al celor trei colete : „I.A./Hotel Castellana/Madrid”. Notația reprezenta, cel mai probabil, o trimitere la acțiunile întreprinse de aceștia în noiembrie 1980-ianuarie 1981, așa cum sugera presa românească din

1. *Cuvântul românesc*, anul 6, Nr. 60, aprilie 1981, pp. 1, 3.

2. „Un ancien ministre Roumain est blessé lors d'un attentat a Paris”, în *Le Monde*, 5 februarie 1981.

3. *Buletin de Informații pentru Români în Exil* (în continuare *BIRE*), 16 februarie 1981, p. 9.

4. *Ibidem*.

5. *Kolner Stadt-Anzeiger*, 5 februarie 1981.

6. Interviu cu Șerban Orescu, realizat de Andrei Muraru, München, 14 octombrie 2007, în Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, cota 594.

7. Conform propriilor relatări, Șerban Orescu a mai fost odată victima unei încercări de atentat, în 1982, așa cum se va vedea mai jos (Șerban Orescu, *op. cit.*, p. 40).

exil¹ și cea occidentală², la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Madrid. De altfel, Hotelul Castellana era locul unde cei trei disidenți acordaseră interviurile pe marginea abuzurilor regimului Ceaușescu.³ Totuși, trebuie precizat că nu doar cei trei participaseră activ la conferința din capitala Spaniei.⁴ Acțiunea de la Madrid a adus Bucureștiului serioase prejudicii prin criticile dure și dovezile clare referitoare la represiunile pe care regimul le practica în țară. De altfel, Securitatea s-a arătat foarte preocupată în 1980 de conferința de la Madrid în special pentru „contracararea diverșiunilor politice preconizate de cercurile reacționare în perspectiva Conferinței de la Madrid”.⁵ În octombrie 1980, poliția politică comunistă avertiza într-o notă-sinteză despre pericolul reprezentat de „acțiunile antiromânești” pregătite în vederea Conferinței de la Madrid. Securitatea preciza și că postul de radio „Europa Liberă” deschisese un birou în capitala Spaniei în vederea conferinței.⁶

Conferința de la Madrid a fost organizată de O.S.C.E. în perioada 1980-1983 și a abordat cele mai diverse teme privind cooperarea în Europa. Reuniunea, la care au participat miniștri de externe ai statelor europene, a debutat în noiembrie 1980 și s-a încheiat în martie 1981, cu o pauză de șase săptămâni. De menționat că temeiul legal era unul aparte, întrucât la 1 august 1975, la Helsinki, fusese semnat Actul Final al Conferinței Pentru Securitate și Cooperare în Europa („Acordurile de la Helsinki”). Unul dintre capitole era cooperarea în domeniul umanitar, care s-a finalizat cu un acord privind respectarea drepturilor omului. Interesant este faptul că unul din membrii delegației României la Helsinki a fost chiar generalul Nicolae Pleșiță.⁷

Principalul mobil al participării românilor din exil la Conferința de la Madrid a fost denunțarea politicii regimului comunist din România, care, în ciuda angajamentelor luate la Helsinki, continua să încalce drepturile omului sub diferite forme: de la represiunea propriu-zisă până la împiedicarea reîntregirii familiilor celor care au emigrat.

1. *Vatra*, nr. 157, ianuarie-martie 1981; *BIRE*, 16 februarie 1981; *BIRE*, nr. 732, 1 martie 1981; *Cuvântul românesc*, anul 6, nr. 60, aprilie 1981.
2. „Goma a scăpat de la un atentat” (trad.), în *Die Welt*, nr. 30, 5 februarie 1981; „Bombe în loc de Hrușciiov” (trad.), în *Bild*, 5 februarie 1981; „Pachete cu bombă pentru români aflați în exil” (trad.), în *Abendpost*, 5 februarie 1981; „Pachete cu bombă destinate unor români aflați în exil” (trad.), în *Neue Presse Main-Kinzig Zeitung*, 5 februarie 1981; „Köln: un pachet cu bombă a explodat” (trad.), în *Express*, 5 februarie 1981; „În pachetul cu cărți se afla o bombă” (trad.), în *Kölner Stadt-Anzeiger*, 5 februarie 1981.
3. Șerban Orescu, *op. cit.*, p. 38.
4. Alți doi membri ai exilului românesc, Mihail Korne și Ion Rațiu, au denunțat vehement, în timpul Conferinței de la Madrid, practicile regimului comunist.
5. *Plan de măsuri în cazul Noël Bernard, conspirativ Șacalul (nr. 225/f.9/0025323 din 18.08.1980)*, disponibil la <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1051346-cum-ucidea-securitatea-plan-masuri-scos-sie-strict-secret.htm>, accesat la 8 august 2009. De altfel, Securitatea a și creat, se pare, o grupă operativă care urma să-i supravegheze pe disidenții români care participau la Conferința de la Madrid. Membrii grupei operative călătoreau sub identități false, cu pașapoarte contrafăcute, având centrul operativ în Portugalia. Rezidența din țara respectivă avea obligația să asigure suportul tehnic și logistic pentru îndeplinirea misiunii grupei operative. Modul de operare includea ca executanți cetățeni străini, angajați special pentru aceste lucruri prin intermediari, uneori la a treia sau a patra mână.
6. Florica Dobre (coord.), *op. cit.*, vol. II, pp. 508-544 (A.C.N.S.A.S., fond documentar, dosar nr. 131, vol. 2, f. 154-159).
7. Viorel Patrichi, *op. cit.*, p. 66 și coperta.

Într-un cadru organizat și instituționat au fost exprimate critici și a fost tras un semnal de alarmă.¹ Acțiunile organizate de disidenții români au avut loc în noiembrie 1980. La întâlnirea de la Madrid a participat și o delegație a R.S.R. (conducătorul delegației era ministrul de Externe, Ștefan Andrei, care, din câte se pare, raportase furios la București cele întâmplate la Madrid, cerând măsuri pentru preîntâmpinarea unor asemenea manifestări).² Altă variantă este iritarea deosebită la acțiunile celor trei contestatari a Ambasadei României de la Madrid.³ Cum discuțiile urmau să dureze până în 1983, era de așteptat ca disidenții să continue seria acțiunilor ostile regimului. Un alt demers incriminator în ochii Securității a fost vehemența cu care reprezentanții exilului românesc s-au opus încredințării către R.S.R. a organizării viitoarei conferințe. Altfel, au afirmat contestatarii, s-ar fi admis în mod tacit încălcările drepturilor omului și caracterul criminal al regimului de la București.⁴

Cei mai vehemenți denunțatori ai încălcării drepturilor omului în România prezenți la această conferință au fost Paul Goma, Nicolae Penescu și Șerban Orescu. Primul era oricum pe „lista neagră” a lui Ceaușescu, așa cum declara și I.M. Pacepa în *Cartea Neagră a Securității* (vol. III). În plus, la Madrid, Goma a avut intervenții foarte dure la adresa regimului și, în special, la adresa secretarului general. Conferința pe care urma să o susțină împreună cu Mihail Korne a fost anulată în urma unei amenințări cu bombă. Penescu a fost însărcinat de Consiliul Național Român să prezine un raport la Conferința Europeană de Securitate și Cooperare de la Madrid, la 26 noiembrie 1980. Raportul asupra situației din România aprecia că regimul de la București „distrusese oamenii, sufletește și trupește, și patrimoniul național, dărâmat cu furie neroniană de Ceaușescu”. Penescu a mai avut întâlniri cu Grupul de Apărare a Drepturilor Omului și cu Grupul de acțiune Helsinki, cu ambasadorii Franței și Canadei și cu un diplomat al S.U.A. la Madrid. Penescu a făcut publice unele concluzii într-o conferință de presă.⁵

Șerban Orescu a fost prezent la Madrid în calitate de președinte al Cercului Democratic al Românilor din Germania. A insistat pe problema drepturilor omului, cu accent pe refuzul regimului de a permite reîntregirea familiilor, în special a sașilor. De altfel, acțiunea sa a fost și cea mai răsunătoare. Deplasarea lui Orescu la Madrid s-a făcut în cadrul unei acțiuni organizate prin Societatea Drepturilor Omului, care avea sediul la Frankfurt. Peste cincizeci de persoane de origine română și germană au mers în capitala Spaniei la începutul lui decembrie 1980. Pe 9 decembrie au fost depuse la ambasada R.S.R. 8.000 de cereri de reîntregire a familiilor, iar Șerban Orescu „a fost primit la sediul mai multor delegații ale statelor participante la conferință, unde a depus un memoriu întocmit de C.D.R. și care cuprindea și o anexă privind stadiul represiunii politice în România și o alta privind stadiul circulației oamenilor și a informațiilor în România, cerându-se și neîntârziata punere în libertate a tuturor deținuților politici”. De asemenea, memoriul a fost citit și la Radio „Europa Liberă”. Dar poate cea mai gravă acțiune în ochii Securității a fost interviul acordat United Press Information, unde a criticat dur de la politica

1. *BIRE*, 16 ianuarie 1981, p. 9.

2. Interviu cu Șerban Orescu, realizat de Andrei Muraru, München, 14 octombrie 2007, în Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, cota 594.

3. Șerban Orescu, *op. cit.*, p. 38.

4. *BIRE*, nr. 732, 1 martie 1981, p. 4.

5. *Vatra*, nr. 155, iulie-septembrie 1980, p. 23 ; „Memoriul Consiliului Național Român prezentat la Madrid”, în *Vatra*, nr. 156, octombrie-decembrie 1980, p. 1, 21.

economică a regimului și până la problemele drepturilor omului.¹ Interesant este faptul că Șerban Orescu se deplasase la Madrid din proprie inițiativă, fără a consulta adunarea generală a C.D.R., motiv pentru care toți ceilalți conducători ai Cercului s-au arătat extrem de indignați.² Mai mult, Șerban Orescu a susținut că fusese amenințat cu o lună înainte de atentat.³

Ipoteze și indicii privind implicarea Securității în atentatele cu colete-capcană

Evenimentele din februarie 1981 sunt astăzi departe de a fi elucidate pe deplin. Nici anchetele autorităților occidentale de atunci, nici investigațiile jurnalistice ulterioare nu au reușit să deslușească în totalitate dedesubturile acestei „afaceri”. Autorii, rămași încă necunoscuți, nu au fost trași la răspundere. S-au țesut mai multe istorii în jurul acestui subiect. Toate implică însă viziuni mai mult sau mai puțin documentate. Vom încerca, așadar, în paginile care urmează, să contabilizăm ipotezele existente și să aducem, pe cât posibil, noi indicii privind autorii atentatelor din 3-4 februarie 1981.

Urmărirea continuă și pregătirea unor „scrisori și colete prelucrate pentru producerea de explozii”

Interesul Securității referitor la persoanele care au devenit victime ale atentatelor din 3 și 4 februarie 1981 era unul intens. Așa cum am văzut mai sus, toți cei trei contestatari erau atent urmăriți în diferite dosare: Nicolae Penescu („Trișorul”) și Paul Goma („Bărbosul”)⁴ în dosare de urmărire, iar Șerban Orescu în dosarele de obiectiv ale postului de radio „Europa Liberă” („Melița” și „Eterul”).

Informațiile din cadrul acestor dosare oferă noi indicii în legătură cu posibila implicarea a Securității în atentatele din 3-4 februarie 1981. Astfel, în dosarul de obiectiv „Eterul”, o notă a Direcției I a D.S.S. (131/HG/D/0095742 din 21 ianuarie 1980) plănuia „acțiuni pentru influențarea” lui Șerban Orescu pentru ca acesta să nu mai întreprindă „acțiuni ostile” împotriva regimului de la București. Nota, semnată de șeful Direcției I a D.S.S., generalul-maior Dumitru Tăbăcaru, semăna mai degrabă cu un plan de măsuri menit să contracareze acțiunile ostile ale lui Orescu⁵: U.M. 0544 și Serviciul „D” să „acționeze pentru influențarea lui Orescu Șerban pentru a nu se angrena în acțiuni ostile

1. *BIRE*, 16 ianuarie 1981, p. 9.

2. Ovidiu Șimonca, „Interviu cu Șerban Orescu”, în *Observatorul cultural*, nr. 337, 7-13 septembrie 2006.

3. Interviu cu Șerban Orescu, realizat de Andrei Muraru, München, 14 octombrie 2007, în Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, cota 594.

4. A se vedea Paul Goma, *Culoarea curcubeului '77. Cod „Bărbosul”*, Polirom, Iași, 2005, *passim*.

5. Printre altele, se preconizau „măsuri de prevenire ale eventualelor acțiuni dușmănoase ale lui Orescu Șerban”, „identificarea și urmărirea legăturilor apropiate din țară a celui în cauză și ale elementelor legionare din străinătate, în anturajul cărora se află” și „posibilitatea contractării informative a lui Orescu Șerban sau [a] anturajului apropiat pentru a cunoaște detalii privind intențiile sale” – A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar „Eterul” D21, vol. 5, ff. 94-95.

îndreptate împotriva țării noastre”¹. Planurile de intimidare ale Securității au vizat mai întâi amenințări la adresa lui Orescu. Acesta își amintește că un fost membru al C.D.R., „un factor important în emigrația românească de la Bonn”, o amenințase în mod explicit pe soția lui Orescu încă din noiembrie 1980: „Să-și bage în cap bărbatul dumitale că dacă nu se liniștește va fi rău de el”². O altă încercare de asasinat s-a petrecut în 1982, când Orescu se întorcea cu autoturismul personal de la o reuniune a Societății Internaționale pentru Drepturile Omului de la Frankfurt. Rulând pe autostradă, la 100 de km de Frankfurt, o roată a mașinii sale s-a desprins în mers, acesta reușind cu greu să evite accidentul. Singura explicație a experților veniți la fața locului care au verificat mașina a fost că „cineva debulonase una dintre roți (o deșurubare „naturală” fiind, potrivit acelorași experți, imposibilă)”³.

Legătura U.M. 0544 cu cele trei atentate poate fi probată și de „nota de stadiu” nr. 225/0081319 din 8 decembrie 1980 a D.S.S., semnată de lt.-col. Moise Vasile, ofițer C.I.E. (lucra sub acoperire M.A.E.), care se ocupa de dosarul informativ al lui Nicolae Penescu. În aceasta se arată că Vladimir Penescu, fiul fostului secretar general al P.N.Ț., „a fost contactat în mod organizat de către col. Negrea Marin din U.M. 0544”⁴. Din aceeași notă de stadiu se desprind și câteva dintre ultimele acțiuni ale lui Nicolae Penescu, care ar fi putut stârni furia regimului de la București. Nu în ultimul rând, planul de măsuri din cazul Noël Bernard aduce un indiciu în plus în ceea ce ar putea fi implicarea directă a Securității în comiterea atentatelor. Securitatea pregătea „identificarea și studierea amplasării locuințelor unor angajați, precum și posibilitatea de a pătrunde în incinta lor, în scopul plasării unor containere cu explozivi, scrisori și colete prelucrate pentru producerea de explozii (subl. n.)”⁵. Referința la „scrisori și colete” cu explozibil este una dintre cele mai importante dovezi cu privire la plănuierea și tehnica utilizată în atentate din 3-4 februarie 1981.

Posibil explozibil românesc

Securitatea avea încă de la sfârșitul anilor '50 un compartiment special care se ocupa de răpiri și de acțiuni de suprimare fizică a unor oponenți din exterior⁶. Activitatea U.M.

1. *Ibidem*.
2. Interviu cu Șerban Orescu, realizat de Andrei Muraru, München, 14 octombrie 2007, în Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, cota 594.
3. Șerban Orescu, *op. cit.*, p. 40. Detalii referitoare la asemenea acțiuni apar în planul de măsuri întocmit de către C.I.E. în cazul Noël Bernard: „stabilirea garajelor unde își parchează sau își repară autoturismele angajații de la Europa Liberă, pentru introducerea unor explozivi sau pentru efectuarea unor modificări tehnice la autoturismele lor, cauzatoare de accidente grave” (*Plan de măsuri în cazul Noël Bernard, conspirativ Șacalul – nr. 225/f.9/0025323 din 18.08.1980*, disponibil la <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1051346-cum-ucidea-securitatea-plan-masuri-scos-sie-strict-secret.htm>, accesat la 8 august 2009).
4. A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar S.I.E. nr. 11.265, f. 242.
5. *Plan de măsuri în cazul Noël Bernard, conspirativ Șacalul – nr. 225/f.9/0025323 din 18.08.1980*, disponibil la <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1051346-cum-ucidea-securitatea-plan-masuri-scos-sie-strict-secret.htm>, accesat la 8 august 2009.
6. În cadrul D.I.E., acest compartiment funcționa sub denumirea „Grupul Z”, „deoarece litera Z era ultima literă a alfabetului – soluția finală” – Ion Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului...*, p. 359.

0544/R continua de fapt o rețetă represivă, care urma să devină în schimb una „de elită”. Noua unitate, specializată în lichidări¹, cu regim aparte, răspundea direct în fața șefului D.I.E./C.I.E., fiind coordonată, în perioada pregătirii și comiterii atentatelor din 1981, de generalul G. Zagoneanu și apoi de generalul-locotenent Aristotel Stamatoiu. Legătura între Nicolae Pleșiță și atentatele cu colete-capcană poate fi dedusă și din faptul că după numirea sa în fruntea C.I.E., acesta a dispus mutarea lui Sergiu Nica, la începutul lui 1981, în cadrul nou createi unități. Transferul s-a realizat cu tot cu contactele și documentația despre Carlos². Conform lui Nicolae Pleșiță, misiunea acestei unități era urmărirea și lichidarea doar a militarilor trădători care fuseseră condamnați la moarte prin hotărâri judecătorești definitive. Argumentele lui Pleșiță sunt greu de crezut, fiind infirmate de alte surse care susțin că unitatea avea în lucru și opozanți cunoscuți ai regimului³. Cea mai bună dovadă în acest sens poate fi considerat faptul că în dosarul alcătuit pe numele lui Nicolae Penescu de către Securitate („Trișorul”) apare atât indicativul Serviciului Informativ al U.S.L.A., U.M. 0920⁴, cât și al unității de lichidări, U.M. 0544⁵.

Detaliile operațiunii privind atentatele au fost stabilite, probabil, la București în cursul anului 1980, atunci când a fost reluată și legătura cu Carlos. În timpul mai multor întâlniri s-a decis, pe lângă cele trei atentate individuale, și plasarea unei bombe la sediul din München al postului de radio „Europa Liberă”. În acest scop, C.I.E., prin intermediul ofițerului Andrei Vicescu („Andre”), în fapt Sergiu Nica, i-a furnizat lui Carlos trei dosare complete cu adresele, fotografiile și rutele cotidiene ale lui Nicolae Penescu, Paul Goma și Șerban Orăscu⁶. Totuși, aceste supoziții nu pot fi confirmate de surse documentare.

O serie de documente atestă însă că în perioada premergătoare atentatelor au existat cereri de aprovizionare din partea U.M. 0544/R către depozitul său de armament, U.M. 0297. Aceste cereri prevedeau „scoaterea din inventar a unei mari cantități de arme și muniție folosite în *operațiuni speciale*” (subl. n.). Prima dintre adrese este datată 22 iunie 1981, redactată în vederea „Operațiunii 207”, poartă numărul 102/71/0010748 și are la bază un raport operativ aprobat de șeful Securității, Tudor Postelnicu. Acest raport este datat 21 octombrie 1980 și are numărul 0012578. Mai există și o a doua adresă, din 9 decembrie 1981, semnată de generalul Pleșiță, care poartă numărul 91/0026021 și este trimisă în vederea „Operațiunii 363”. Dacă în prima adresă nu este vorba despre explozibil, ci doar de o mare cantitate de arme, în cea de-a doua erau solicitate 215 kg de explozibil plastic, 550 de capse pirotehnice și fitil detonant⁷. Ambele adrese sunt însă datate ulterior comiterii atentatelor cu colete-capcană (3-4 februarie 1981) și a detonării bombei de la sediul postului de radio „Europa Liberă” (München, 21 februarie 1981). Un indiciu poate fi, totuși, raportul lui Tudor Postelnicu care a stat la baza cererii și care este datat

1. Existența acesteia a fost confirmată de generalul Nicolae Pleșiță (Viorel Patrichi, *op. cit.*, pp. 209-210), după apariția documentelor, înaintate în ianuarie 1990 generalului Gheorghe Diaconescu, adjunctul procurorului general, de către Sergiu Nica (*Ziua*, nr. 1090, 22 ianuarie 1998, p. 9).

2. Mircea Stănescu, *op. cit.*

3. *Ibidem.*

4. A.C.N.S.A.S., fond S.I.E., dosar nr. 11.265, f. 232.

5. *Ibidem*, f. 242.

6. <http://www.infonews.ro/modules.php?name=News&file=print&sid=8556>, accesat la 8 august 2009.

7. *Evenimentul Zilei*, 6 septembrie 2000; A se vedea și *Ziua*, 28 septembrie 2000.

octombrie 1980 (deci cu trei luni înainte de atentate). Cererea de armament pentru *operațiuni speciale* între două unități ale Securității comuniste într-o perioadă de pace este cel puțin suspectă. Apare totuși, așa cum am văzut, o neconcordanță a datelor (diferența de timp între raportul lui Tudor Postelnicu și cererea către unitatea de armament). Aceasta poate fi doar aparentă, întrucât într-un regim totalitar ordinele sunt puse în aplicare imediat, indiferent de operarea în acte. Mai mult, autoritățile comuniste aveau obiceiul să antedateze sau să postdateze uneori documentele oficiale pentru a fi ascunse anumite corelări de date. Există astfel posibilitatea ca livrarea de armament să se fi făcut mai devreme și să fie datată mai târziu pentru a nu fi anterioară atentatelor. În concluzie, această ipoteză poate proba, cu un important semn de întrebare în privința datei, o posibilă alimentare cu explozibil din depozitele Securității.

Diversiunea „Madrid – cuibul legionar”

Inițial, primele suspiciuni referitoare la autorii atentatelor cu colete-capcană au vizat o fostă grupare de extremă dreapta românească, rezidentă în exil¹. Întâmplarea făcea ca membrii marcanți a ceea ce odată fusese „Garda de Fier” să își aibă „cartierul general” în capitala Spaniei. Această coincidență a fost folosită, cel mai probabil, de către Securitate pentru a furniza scenariul canalelor media. Poliția politică comunistă prevăzuse posibilitatea proliferării unui „conflict” între legionari și angajații secției române de la postul de radio „Europa Liberă”. Încă din 1980 apar mențiuni în documente ale Securității despre provocarea și alimentarea unui asemenea dispute. În planul de măsuri întocmit de către U.M. 0544 în cazul Noël Bernard, conspirativ „Șacalul”, se prevedea că disensiunile „care se vor isca între legionari și angajații evrei de la «Europa Liberă» vor fi folosite ulterior și pentru acoperirea *măsurilor radicale* ce le vom întreprinde împotriva lui Șacalul și a altor angajați ai postului de radio Europa Liberă precum și pentru acoperirea *acțiunilor speciale ce le vom întreprinde* pentru paralizarea activității obiectivului Europa Liberă” (subl. n.)². Securitatea a făcut mai mult decât atât și, în 27 octombrie 1980, în *Tribuna României* (ziar publicat în țară, dar distribuit în Occident), a apărut un articol omagial la adresa lui Nicolae Iorga, care nu preciza însă condițiile morții acestuia. Articolul a determinat o serie de critici transmise la radio „Europa Liberă” de către Emil

1. *BIRE*, nr. 731, 16 februarie 1981.

2. Planul Securității era mai amplu și viza și crearea unui presupus conflict între angajații de origine evreiască și ceilalți redactori, conflict care putea fi exploatat în interesul regimului de la București. Astfel, Securitatea viza „antrenarea grupărilor legionare din R.F. Germană, Franța, SUA și Spania de a iniția acțiuni organizate și concertate împotriva Șacalului și a celorlați evrei din cadrul Europei Libere [...] amplificarea disensiunilor existente între grupul de români și evrei din cadrul postului de radio Europa Liberă în vederea compromiterii lui Șacalul și creerii unei baze pentru incitarea românilor din cadrul secției și a grupărilor legionare din exterior de a intensifica lupta pentru îndepărtarea evreilor din cadrul secției pentru România și ocuparea posturilor de către români” (*Plan de măsuri în cazul Noël Bernard, conspirativ Șacalul* – nr. 225/f.9/0025323 din 18.08.1980, disponibil la <http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1051346-cum-ucidea-securitatea-plan-masuri-scos-sie-strict-secret.htm>, accesat la 8 august 2009. Alte detalii referitoare la această stratagemă, în interviul realizat de către Andrei Bădin cu Nestor Ratesh, „Dosarele Securității confirmă asasinarea lui Noël Bernard”, în *Jurnalul Național*, 21 decembrie 2007.

Georgescu. El a sesizat absența acestor detalii care au devenit ulterior, la 1 decembrie, adevărate critici la adresa mișcării legionare¹.

Nimeni însă nu a luat în serios ipoteza implicării legionarilor în comiterea atentatelor. Nici presa occidentală și, cu atât mai puțin, presa românească din exil nu au crezut că în spatele unor asemenea odioase atentate ar fi putut să fie legionarii², în ciuda trecutului acestora. Era greu de crezut, însă, că legionarii puteau fi capabili de o asemenea „lovitură”. Mulți dintre ei erau în anii senectuții, nu mai aveau anvergura „revoluționară” a anilor '40 și nici mijloacele de a întreprinde asemenea acțiuni.

Pentru ca ipoteza complotului legionarilor reînviați peste noapte să fie și mai credibilă, Securitatea a făcut apel la un alt element de diversiune. În dimineața zilei de 7 februarie 1981, pe adresa Ambasadei României de la Paris a sosit un pachet similar cu cele primite de Nicolae Penescu, Paul Goma și Șerban Orescu³. Angajații Ambasadei R.S.R. s-au dovedit mult mai „precauți” și au chemat poliția pentru a verifica pachetul, care a fost astfel dezamorsat. Specialiștii chemați să-l dezamorseze au găsit un dispozitiv identic cu cel primit de Penescu și Goma. Ion Badea, însărcinatul cu afaceri al R.S.R. la Paris, a refuzat să facă comentarii referitoare la această întâmplare : „Pentru noi nu există nici un comentariu, discuții sau opinii asupra acestui caz. Aceasta nu ne privește în nici un fel. Acești oameni (victimele atentatelor de pe 3 și 4 februarie, n.n.) nu reprezintă țara noastră și nu sunt cetățeni români. Ei reprezintă propaganda franceză”⁴. Evenimentul de la Ambasada R.S.R. a închis, în viziunea Securității, subiectul atentatelor sau, cel puțin, l-a deturnat spre o ipoteză care excludea amestecul poliției politice comuniste. În concluzie, ipoteza complotului legionar nu poate fi luată în seamă, ba chiar întărește convingerea că poliția politică comunistă a organizat atacul („*acoperirea acțiunilor speciale ce le vom întreprinde*”).

1. În perioada următoare, o serie de redactori ai „Europei Libere” au primit scrisori de amenințare, semnate GRUPA V, având ca punct de plecare Parisul și Madridul. Telegramele făceau referire la criticile aduse legionarilor pe calea undelor. Mai mult, pe 27 ianuarie, Emil Georgescu a fost atacat și rănit ușor în apropierea locuinței sale de către un necunoscut. Se pare însă că un asemenea conflict (între redactori și legionari) nu a existat niciodată, Securitatea fiind cea care a înscenat disputa – A.I.I.C.C.R., Documente furnizate de Richard Cummings.
2. Această ipoteză a fost respinsă din start de către Paul Goma care, într-un interviu acordat cotidianului de stânga *Libération* la 5 februarie 1981, afirma : „Politica actuală a lui Ceaușescu este un apel ideologic la legionarii Gărzii de Fier, care însă, senilizați, sunt incapabili de o astfel de acțiune astăzi. În ceea ce mă privește am dovada că atentatul nu provine din partea legionarilor. Scrisorile ce au însoțit aceste colete sunt ale unui polițist stângaci care nu mănuieste corect formulele clasice ale legionarilor și nu au știut să își creeze ca lumea un alibi”. Declarația lui Goma din *Libération* a fost preluată în *BIRE*, nr. 731, 16 februarie 1981.
3. Știrea apărea în numărul din martie al cotidianului *BIRE*. Comentariul autorului articolului referitor la această întâmplare este unul „spumos” : „Această înscenare prea era cusută cu ață... roșie pentru a fi luată în seamă, întrucât avea drept scop de a crea o diversiune. Nu există nici un fel de îndoială că toate acele arătate mai sus sunt opera securității” – *BIRE*, nr. 732, 1 martie 1981.
4. *BIRE*, nr. 731, 16 februarie 1981.

Interesul deosebit al Securității pentru ancheta D.S.T.

Acuzația privind implicarea Securității în cele trei atentate a fost evitată inițial de presa occidentală¹ în timp ce presa românească din exil a exclus aproape orice altă ipoteză². Un indiciu care ne-ar îndreptăți să vorbim despre implicarea Securității îl reprezintă interesul deosebit al serviciilor secrete române față de ancheta autorităților franceze în cazul atentatelor. Într-o notă din 16 februarie 1981 (nr. 007753) a U.M. 0225³ era semnalată apariția în presa franceză a unui amplu articol referitor la investigațiile D.S.T. în cazul atentatelor cu colete-capcană. Articolul din *Le Nouvel Observateur* avansa o ipoteză cât se poate de confuză referitoare la anchetarea de către D.S.T.-ul francez a unui diplomat bulgar care, de fapt, ar fi un colonel al serviciului de informații bulgar sub acoperire. Asupra „diplomatului” bulgar, a cărui identitate nu este dezvăluită, planau suspiciuni în legătură cu implicarea activă în trimiterea cărților care camuflau explozibilul către cei trei disidenți români. Bulgarul fusese surprins în apropierea locuinței lui Nicolae Penescu, imediat după producerea exploziei care îl rănise pe acesta. Reținut de către autoritățile franceze, asupra lui au fost găsite mai multe documente, printre care și materiale despre fiul lui Nicolae Penescu, Vladimir. Ziarul francez considera că misiunea bulgarului reprezenta „partea a doua a operației, după explozia de intimidare, o tentativă de presiune asupra victimei”⁴. Atenția și interesul D.S.T.-ului francez vizau nu doar aspectele legate de implicarea activă a „diplomatului” bulgar în comiterea atentatelor, ci și alte informații pe care „le posedă acest ofițer neîndemânatic”. În concluzie, reținem interesul deosebit al Securității pentru ancheta desfășurată de D.S.T., un motiv serios de îngrijorare pentru poliția politică comunistă ; în cazul neimplicării acest interes nu s-ar fi justificat.

Teroriști cu imunitate diplomatică

Posibile explicații referitoare la autorii atentatelor cu colete-capcană din februarie 1981 au apărut în contextul unui scandal diplomatic care a izbucnit trei ani mai târziu. În martie 1984, cifratorul-șef al Ambasadei României de la Bonn (anterior cifrator-șef la Ambasada României la Washington) s-a predat autorităților vest-germane⁵. Este vorba

1. Presa franceză a admis că se poate face o legătură între prezența celor vizați de atentate la Conferința de la Madrid și atacurile cu colete-capcană, însă s-a arătat precaută în a avansa ipoteza implicării serviciilor secrete române. A se vedea „Un ancien ministre Roumain est blessé lors d'un attentat à Paris”, în *Le Monde*, joi, 5 februarie 1981 ; presa germană păstra același ton ponderat, evitând să vorbească deschis despre o posibilă implicare a Securității. A se vedea *Die Welt*, nr. 30, 5 februarie 1981, *BILD*, 5 februarie 1981, *Abendpost*, 5 februarie 1981.
2. A se vedea, în acest sens, articolele apărute în presa exilului românesc : „Terorismul de stat”, în *Vatra*, nr. 157, ianuarie-martie 1981 ; „În închiderea ediției”, în *BIRE*, 16 februarie 1981 ; „Atentatele teroriste ale Securității”, în *BIRE*, nr. 732, 1 martie 1981 ; „Bombe contra exilului”, în *Cuvântul românesc*, anul 6, nr. 60, aprilie 1981.
3. A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar S.I.E. nr. 11.265, f. 246.
4. Traducerea articolului din *Le Nouvel Observateur* este anexată notei care semnală apariția acestuia (*Ibidem*, f. 247-247v).
5. Știrea defectării unui ofițer român a apărut în presa exilului românesc, fără a fi oferite însă foarte multe detalii referitoare la acest caz – „Spionajul industrial : comentarii pe marginea dezvăluirilor făcute de ex-generalul de securitate Ion Pacepa, apărute în săptămânalul *L'Express*”, în *Dialog*, nr. 45, noiembrie 1984).

despre ofițerul C.I.E. Constantin Constantinescu. El a dezvăluit identitatea a cinci colaboratori-diplomați români care îl ajutaseră pe „Carlos Șacalul” în atentate internaționale¹. Alte surse spun că aceștia nu numai că îl ajutaseră pe Carlos să organizeze atentate, dar puseseră la cale ei înșiși atentate pentru Securitatea română². Dezvăluirile lui Constantin Constantinescu, precum și alte informații ale B.M.D.-ului german, au determinat expulzarea celor cinci diplomați români din Germania Federală, având în vedere „imunitatea” conferită prin statutul diplomatic. Acest eveniment a fost prezentat într-un raport de cercetare al postului de radio „Europa Liberă”, la 14 decembrie 1984. În raportul care utiliza diferite surse au fost de asemenea descrise activitățile celor cinci ofițeri care acționau sub acoperire diplomatică³.

Cei cinci „diplomați”⁴ deconspirați ca fiind ofițeri sub acoperire ai serviciilor secrete românești erau: Dan Mihoc (treizeci și nouă de ani în 1984, secretar 2 al Ambasadei României la Bonn), Constantin Ciobanu (patruzeci/patruzeci și nouă⁵ de ani în 1984, consilier al Ambasadei României la Bonn, conducătorul rezidenței de spionaj a Securității la Bonn și șeful „recrutărilor”), Ion Constantin, (treizeci și opt de ani în 1984, secretar 3 al Ambasadei României la Bonn), Ioan Lupu⁶ (patruzeci și patru de ani în 1984, secretar 1 al Ambasadei României la Bonn) și Ion Grecu (patruzeci de ani în 1984, secretar 2 și atașat militar al Ambasadei României la Bonn)⁷. Defectorul Constantinescu a dezvăluit autorităților germane că Dan Mihoc a organizat împreună cu teroristul „Carlos” atentate cu colete-capcană trimise lui Nicolae Penescu, Paul Goma și Șerban Orescu⁸. Despre Constantin Ciobanu existau indicii că ar fi pus la cale mai multe atentate, printre altele și cel contra lui Emil Georgescu, fost director la postul de radio „Europa Liberă”⁹. Ion

1. *BIRE*, nr. 804, 1 decembrie 1984, p. 1.

2. A.I.I.C.C.R., Documente furnizate de Richard Cummings.

3. Radio Free Europe Research, Situation Report, Romania/18, 14 December 1984, pp. 35-38.

4. Potrivit Ministerului Afacerilor Externe (M.A.E.), Constantin Constantinescu, Dan Mihoc, Ion Constantin și Ion Grecu nu figurează în evidențele instituției. Există două explicații posibile în acest caz: fie răspunsul M.A.E. este incomplet, fie cei trei figurau la C.I.E. A.I.I.C.C.R., „Răspunsul nr. H1/11995 din 13 septembrie 2007 al M.A.E. la adresa I.I.C.C.R. nr. 1592” din 21 august 2007, p. 2.

5. Conform M.A.E., Constantin Ciobanu s-a născut la 16 iulie 1935 (diferența de vârstă față de varianta presei este de nouă ani). Pe 7 mai 1979 a fost angajat în diplomație în funcția de consilier la Direcția Relații II. Începând cu 10 septembrie 1979 a fost trimis consilier la Ambasada R.S.R. de la Bonn, de unde a fost rechemat la 12 noiembrie 1984 și transferat în interes de serviciu la Institutul de Economie Mondială – *Ibidem*.

6. Conform M.A.E., Ioan Lupu s-a născut la 11 august 1940. Cariera lui în minister a început la 1 septembrie 1965 și a deținut mai multe funcții. În noiembrie 1984 era secretar I al Ambasadei de la Bonn. Rechemarea de la Bonn a avut loc la 12 noiembrie 1984, ca și în cazul lui Constantin Ciobanu – *Ibidem*.

7. Articolul care a făcut publică identitatea celor cinci diplomați a apărut în cotidianul german *Die Welt*, în numărul din 10 noiembrie 1984. Informațiile presei germane au fost preluate și dezbătute pe larg în publicațiile exilului românesc: „Explozia dela Bonn. Un diplomat comunisto-român dezertează. Grave consecințe pentru guvernul dela București”, în *Țara și exilul*, anul XXI, nr. 1-2, noiembrie-decembrie 1984; *Lupta românească*, anul IV, nr. IV, decembrie 1984; *Dialog*, nr. 46, decembrie 1984.

8. Andrei Bădin, „Ziua vă prezintă identitatea celor cinci diplomați români expulzați din Germania după atentatele lui Carlos”, în *Ziua*, anul V, nr. 1086, 17/18 ianuarie 1998.

9. *Ibidem*.

Constantin era ofițerul care a participat, se pare, alături de „Steve” (Johannes Weinrich, principalul colaborator al lui Carlos), la plasarea bombei de la sediul R.F.E. de la München (21 februarie 1981). Potrivit mărturiei lui Constantinescu, Ion Constantin ar fi fost ofițerul C.I.E. care i-a livrat lui „Carlos” bomba de la „Europa Liberă”¹.

Ion Grecu și Ioan Lupu sunt identificați în rapoarte ale spionajului american drept personajele principale în cazul „RITA-CORBU” (un atac cu gaze petrecut 2 mai 1984 asupra unui cetățean german de origine română)². În același dosar, despre Grecu se spune că a coordonat atentatul împotriva unei foste membre importante a P.C.R., care solicitase azil politic în Occident. Ea fusese marginalizată în România ca urmare a unui „comportament anti-românesc” manifestat în timpul unei misiuni oficiale în R.F.G. În aceeași operațiune, Lupu avusese misiunea de a pregăti informativ operațiunea și de a distra atenția de la activitățile Ambasadei R.S.R.³ Într-un alt caz, alături de cei doi a fost implicat și Constantin Ciobanu. Este vorba despre planul răpirii (asasinării în caz de eșec) unui fizician român, rudă apropiată a unui înalt demnitar comunist, plănuit pentru iunie 1984⁴. Tot într-un raport al spionajului american, Constantin Ciobanu, Dan Mihoc și Ion Constantin sunt identificați drept surse informative în cadrul unui plan de atac cu bombă asupra sediului „Europei Libere”, pregătit de unitatea de diversiune a C.I.E. cu indicativul C-428, începând din octombrie 1983⁵. În concluzie, reținem că expulzarea diplomaților în 1984 în urma unei defectări a reprezentat, de fapt, deconspirarea acțiunilor Securității. Informațiile apărute au făcut trimitere și la coletele-capcană.

Clarificări târzii

Odată cu trecerea anilor, „afacerea” atentatelor cu colete-capcană nu a mai suscitât interes din partea presei sau a autorităților decât atunci când alte mărturii veneau să completeze *puzzle*-ul. Au existat însă două momente care au adus indicii importante referitoare la implicarea serviciilor secrete românești în comiterea atentatelor din februarie 1981.

În 1992, directorul S.R.I. de atunci, Virgil Măgureanu a recunoscut într-o scrisoare adresată șefului serviciului de securitate al R.F.E./R.L., Richard Cummings, responsabilitatea Securității în atentatele cu colete-capcană îndreptate împotriva lui Paul Goma, Nicolae Penescu și Șerban Orescu: „*Pentru a-i intimida pe unii colaboratori ai Europei Libere sau pe alți adversari ai trecutului regim, au fost folosite prin poștă unele dispozitive explozive, care prin detonare au produs efectele cunoscute*” (subl. n.)⁶.

Aproape un deceniu mai târziu, pe 30 noiembrie 2001, cu ocazia sărbătoririi a jumătate de veac de la înființarea R.F.R./R.L., secția română a fost celebrată oficial de președintele României. Jurnaliștii români au primit decorații sau diplome de merit pentru „contribuția la înlăturarea totalitarismului comunist și la instaurarea valorilor democrației

1. *Ibidem*.

2. „Teroriști cu imunitate diplomatică”, în *Dialog*, nr. 45, noiembrie 1984. De asemenea, informațiile apar și în documentele furnizate de către Richard Cummings aflate în A.I.I.C.C.R.

3. A.I.I.C.C.R., Documente furnizate de Richard Cummings.

4. *Ibidem*.

5. *Ibidem*.

6. A.I.I.C.C.R., *Scrisoarea lui Virgil Măgureanu, directorul Serviciului Român de Informații, către Richard H. Cummings, șeful serviciului de securitate de la Radio Europa Liberă*, București, 16 iulie 1992, p. 2.

și ale libertății”. Cu acea ocazie, președintele Ion Iliescu a confirmat public responsabilitatea Securității în atentate : „Nu putem uita nici morțile teribile și încă neelucidate ale celor trei directori ai departamentului românesc al Europei Libere din anii '80 – Noël Bernard, Radu Gorun Cismărescu, Vlad Georgescu sau a unui redactor de frunte al postului, ca Emil Georgescu. La fel cum nu putem uita barbara agresiune împotriva Monicăi Lovinescu, în 1977, ori pachetele-bombă primite de colaboratorii Europei Libere – Paul Goma, Nicolae Penescu, Șerban Orescu (subl. n.), ori atentatul de la München din 21 februarie 1981, coordonat – după cum dovedește ancheta în curs – de teroristul Carlos, la comanda fostei Securități”¹.

Concluzii

Natura criminală a totalitarismului de tip comunist s-a manifestat și în încercarea de a stopa criticile adresate regimului de către cei aflați în exil. Instrumentele represive (de la amenințări la lichidare fizică) au fost puse în practică mai intens la sfârșitul anilor '70. De altfel, radicalizarea acțiunilor Securității pe plan extern între 1977 și 1985 s-a petrecut în contextul diversificării acțiunilor exilului împotriva regimului și al creșterii masive a audienței postului de radio „Europa Liberă”. Astfel, „operațiunile speciale” ale Securității s-au înmulțit, odată cu intrarea în legătură cu unele grupări teroriste. Ilici Ramirez Sanchez (alias Carlos „Șacalul”) a devenit totodată un important partener al poliției politice. De asemenea, defectarea generalului Pacepa a determinat unele reorganizări, culminând cu numirea lui Nicolae Pleșiță în fruntea D.I.E. (C.I.E.).

Pe 3 și 4 februarie 1981 colete-capcană au fost expediate pe adresele a trei cunoscuți membri ai exilului : Nicolae Penescu, Paul Goma și Șerban Orescu. Aceștia erau de mai mulți ani în atenția Securității pentru acțiunile contestatate la adresa regimului de la București. Intervențiile lor publice (în special denunțarea încălcării drepturilor omului) de la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Madrid au fost, cel mai probabil, motivul principal al încercărilor de asasinat.

Așa cum am arătat mai sus, ipotezele conduc la concluzia că Securitatea a plănuțit și comis atentatele cu colete capcană : a) cei trei erau atent urmăriți (plănuțirea) ; b) un document al Securității din 1980 face referire la atentate cu colete-capcană (plănuțirea și tehnica) ; c) documente ale Securității atestă scoaterea de armament, explozibil și muniție pentru comiterea de atentate (plănuțirea și tehnica) ; d) utilizarea diversivunii complotului legionar (încercarea de acoperire a autorilor reali ai atentatelor) ; e) interesul deosebit al Securității în privința anchetei efectuate de D.S.T. (analiza urmărilor atentatelor) ; f) expulzarea diplomaților români în urma unei defectări (deconspirarea acțiunilor Securității) ; c) autoritățile române (șeful S.R.I. și președintele României) au recunoscut după 1989 că Securitatea a pus la cale atentatele cu colete-capcană.

1. *Discursul domnului Ion Iliescu, Președintele României, adresat Postului de Radio „Europa Liberă”* (30 noiembrie 2001), disponibil la http://www.presidency.ro/?_RID=det&tb=date_arhiva&id=1019&_PRID=arh, accesat la 2 octombrie 2007.